

Соціальне підприємництво в період формування та трансформації національної моделі «Homo economicus»

Формування ефективної соціально орієнтованої економічної системи окремої держави здійснюється протягом тривалого часу і одним з головних інструментів поєднання уряду й економічних суб'єктів є податки та інші обов'язкові платежі.

Однією зі світових тенденцій у сфері відносин суб'єктів економічної системи є поява соціально орієнтованого підприємництва, яке втілює не лише прагнення сплачувати податки в межах різних моделей поведінки економічних суб'єктів, але й фінансування суспільних потреб після сплати обов'язкових платежів, появу неприбуткових організацій.

В Україні прослідковується наявність економічних суб'єктів одночасно декількох моделей поведінки «Homo economicus», «Homo sociologicus», «Homo socioeconomicus». Перевагу мають суб'єкти традиційної моделі «Homo economicus». Водночас маємо також зростання кількості суб'єктів моделей, «Homo sociologicus», «Homo socioeconomicus», але й появу вже нових податкових правопорушень суб'єктами зі статусом соціального підприємця (неприбутковими організаціями).

Ключові слова: соціальне підприємництво; податки; модель «Homo economicus»; «Homo sociologicus»; «Homo socioeconomicus»; ухилення від сплати податків.

Актуальність. Перебування України в світових та європейських економічних, соціальних рейтингах ілюструють наслідки впливу багатьох факторів, зокрема необґрунтованої соціально-економічної політики, яка використовувалася урядами протягом років відновлення незалежності. Якщо прорахунки перших років можна пояснити відсутністю досвіду економічних перетворень, то подальші помилки визнати випадковими важко, адже пов'язані вже з формуванням економічних інтересів нових класів суб'єктів господарювання – підприємців, середнього та великого бізнесу, нової ролі держави як економічного суб'єкта з власними інтересами.

Економічні інтереси в будь-якому бізнесі відтворюються не лише через відповідну норму прибутку, яку планує отримати суб'єкт господарювання, але й певну логіку дій та поведінки, психологію, цінності, тобто неформальні інституції, які формуються протягом тривалого часу та доповнюють базові формальні інституції функціонування економічної системи країни.

Економіка України в цілому, умови господарювання, економічні інтереси на теренах України розвивалися як еволюційним шляхом, так і під впливом економічних, політичних, суспільних факторів, які докорінно і швидко за короткий проміжок часу змінювали базові основи економічної діяльності. Концептуальні зміни неформальних та формальних інституцій за часів СРСР призвели до зміни класичної моделі «Homo economicus», яка була притаманна країнам Європи та світу початку ХХ століття. Трансформація до норм та правил командно-адміністративної системи, відсутність підприємництва як такого, вільного вибору виду діяльності створили нову модель економічної поведінки «Homo soveticus», яка почала зазнавати змін лише з кінця 80-х років ХХ століття.

Після 1991 року відбувся раптовий і неочікуваний злам та трансформація формальних і неформальних інституцій, зміни торкнулися і моделі економічної поведінки «Homo soveticus» при створенні нової економічної системи. Проте несистемне реформування на тлі змін правил функціонування різних систем країни, проблеми протистояння загальнодержавного та муніципального рівнів, формування формальних базових державних інституцій підтримки незалежності та суверенітету викликали проблеми у формуванні нової моделі економічної поведінки.

На тлі використання у світовій практиці різних моделей поведінки відбулося повернення до моделі «Homo economicus», подальший розвиток та трансформування якої відбувалося під впливом різних груп факторів та подій, що викликали виокремлення суб'єктів з новою ірраціональною поведінкою та логікою дій, цінностями – «соціального підприємства».

Викладення основного матеріалу. Поява соціального підприємництва як явища та елемента ринкової інфраструктури в Україні не є випадковою, адже відображає особливості розвитку національної моделі «Homo economicus», підприємництва, філософії та психології бізнесу з одного боку, а з іншого – фінансування соціальної сфери, суспільних потреб, суб'єктом опіки яких традиційно є держава.

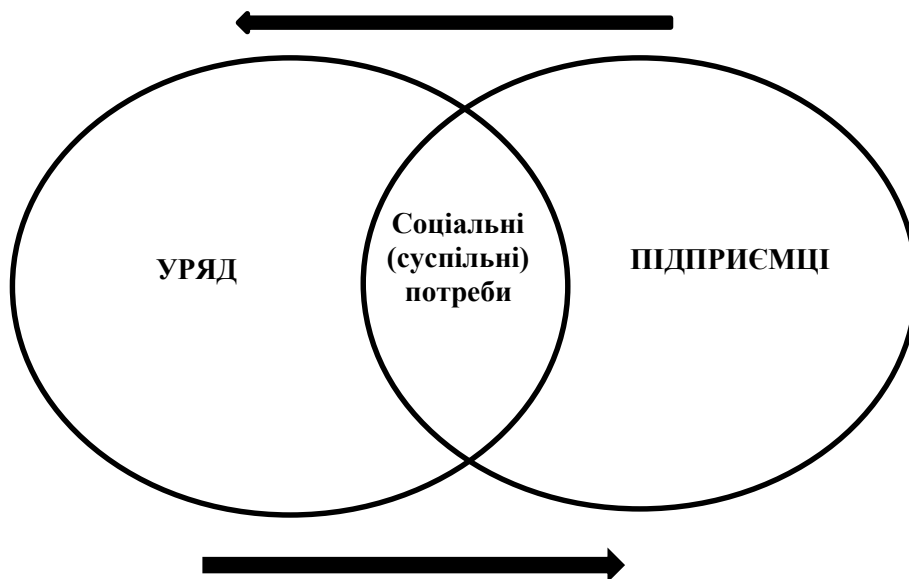

Рис. 1. Уряд та підприємці як суб'єкти забезпечення соціальних (суспільних) потреб

Забезпечення соціальної або суспільної сфери здійснюється традиційно через фіскально-податкову політику. Податки та збори є основним джерелом фінансування витратної частини, тих стандартів, які прописуються основоположними документами, зокрема Конституцією України. Через податки відбулося часткове перекидання соціальності як вимоги часу від держави на підприємницький сектор, середній та великий бізнес, які і стали носіями нової національної моделі «Ното есономісус».

Мінливість цієї моделі в Україні, як і в інших країнах Східної Європи, обумовлюється часом формування та значною кількістю факторів впливу формального та неформального характеру на її інституційний базис, який можна окреслити трьома складовими:

- економічна відособленість;
- максимальна раціональність у прийнятті рішень;
- нехтування соціальними та суспільними проблемами тощо.

Фактично з початку 90-х отримали схрещення інтересів нового класу підприємців, бізнесу та держави як гаранта соціальної сфери, яка забезпечується насамперед податковими платежами різного характеру. Не всі державні та приватизовані підприємства залишили за собою обов'язок підтримки наявної соціальної сфери, розглядали її як тягар у складні часи кризи, і дійсно для нового суб'єкта економічних відносин – підприємця ця функція в цілому не притаманна, адже останній базується на матеріальній вигоді, вдало поєднує фактори виробництва і при цьому має значний ризик, ймовірність швидкого банкрутства, постійно конкурує, нехтує проблематикою іншого характеру.

Відтак розвиток сучасних ідей соціально орієнтованого підприємництва пов'язаний з формуванням національної моделі «Ното есономісус», ланцюжка «підприємець – держава», податків як сполучного механізму.

Сучасний розвиток підприємництва в Україні слід розглядати з кінця 80-х років ХХ століття, з розширенням масштабів застосування в СРСР такої дозволеної форми підприємницької ініціативи як кооперація, надання права громадянам займатися фактично підприємництвом, новими видами діяльності, виробництвом додаткових обсягів та видів продукції, які не забезпечувалися державними підприємствами та установами.

На подальший розвиток підприємницьких суб'єктів вплинуло вже запровадження норм національного законодавства, відповідно до європейської практики, зокрема у 1991 році ЗУ «Про підприємництво». Відбувалася не лише легалізація діючих суб'єктів, а й окреслення статусу підприємця у різних варіаціях, розширилися дозволені види діяльності, організаційно-правові форми підприємництва з врахуванням світового та європейського досвіду. Саме малі підприємці в країнах Східної Європи відіграли базову роль не лише у економічному зростанні, формуванні власної національної моделі економічної поведінки, але і середнього класу, стали запорукою стабільної політичної системи при переході до нових моделей економіки.

Отже, запровадження нових механізмів господарювання, керування процесами в економічній системі вплинули на взаємовідносини тандему «держава – підприємці», в якому саме держава залишилася:

- модератором формальних та неформальних правил гри для розвитку суб'єктів господарювання, особливо підприємців;
- суб'єктом, що стягує податкові платежі різних видів з усіх суб'єктів господарювання для забезпечення соціальної сфери.

З початку 90-х років ХХ століття в Україні відбулося не лише становлення нової бізнес-психології, формування основ національної моделі «Номо есономікус», але і податкової системи, загальнодержавних та місцевих податків, кількість та ставки яких значною мірою потенційно відповідали вимогам бюджету, але стали тягарем для бізнесу. «Декларування» урядами та парламентом намірів щодо підтримки та розвитку «малого бізнесу», «азаровщина» у фіскальній політиці призвели:

- до втрати такої неформальної інституції, як довіра і визнання держави вже не як партнера, а виключно фіскала, порушення еквівалентності обміну між державою та платником;
- до втрати мотивації сплачувати обов'язкові податкові платежі, насамперед внески до Пенсійного фонду та фондів соціального страхування як норми та цінності для бізнесу.

Фактично загострилося фундаментальне протиріччя між поведінкою фіскальних органів «молодої» держави та нового класу підприємців і вперше нова підприємницька модель «Номо есономікус» вступила в конфлікт з відповідною зворотною реакцією:

- тінізація доходів;
- зниження бази оподаткування, що викликало посилення негативних наслідків кризових ситуацій початку та середини 90-х, фактичного дефолту країни у 1997–1998 роках та невиконання соціальної функції державними органами, недофінансування армії, освіти, медицини.

Складність ситуації обумовила здійснення відповідних оперативних дій й насамперед президентської гілки влади через прийняття Указу Президента «Про спрощену систему оподаткування», який став першим умовним договором між представниками малого бізнесу, носіями моделі «Номо есономікус» та центральними й місцевими органами самоврядування у фіскальних питаннях. У 2000 році Верховна Рада, на стадії економічного піднесення, спромоглася прийняти ЗУ «Про державну підтримку малого підприємництва» і вперше підтримала не лише підприємців, продовжила формувати національну модель поведінки «Номо есономікус».

Отже, поступове відновлення неформальної інституції довіри до держави як головного і єдиного «фіскала», на тлі значних розмірів тіньового сектору економіки та низьких податкових надходжень, відбувалося вимушено через застосування насамперед спрощеної системи оподаткування. Єдиний податок виявився дієвим інструментом взаємодії держави з підприємцями, які стали носіями ідей національної моделі «Номо есономікус».

Однак на тлі становлення нової моделі підприємницької моделі та відвертого нехтування соціальним питанням практично усіма урядами, на початку 2000-х років, фактично посилюється протистояння підприємців з соціальною сферою суспільного життя, а саме з фондами соціального страхування:

- пенсійним фондом;
- від нещасного випадку на виробництві;
- від тимчасової втрати працездатності;
- на випадок безробіття.

Повернення практики обов'язкової сплати соціальних внесків до фондів оплати праці підприємцями посилює протиріччя «Номо есономікус» та соціальності як такої, і результатом такого протистояння стало поступове зниження кількості загальнодержавних та місцевих податків, їх ставок та перенесення ринкових способів господарювання в медицину, освіту, охоронну діяльність і особливо важливо – зниження фінансування армії та її відповідний повільний занепад.

Погіршення боездатності виявилось фатальним у 2013–2014 роках, що призвело до втрати частини територій та відповідної реакції держави – запровадження цільового додаткового військового збору у розмірі 1,5 % від оплати праці працівників.

Однак паралельно з початком військових дій логіка та філософія окремих представників «Номо есономікус» зазнали змін, що яскраво проглядається у формуванні потужного волонтерського руху, допомоги значної кількості підприємців та бізнесу ВСУ до часу відновлення необхідного фінансування армії.

Такий прояв ірраціональності та внутрішньої зміни поведінки підприємців на тлі недовіри до держави як партнера та військові дії, євроінтеграція та інтернаціоналізація суспільних відносин засвідчили появу в Україні нового явища – соціально орієнтованого підприємництва, складного та ірраціонального поєднання, з точки зору більшості представників національної моделі «Номо есономікус», базисних положень моделі.

Отже, серед основних факторів появи соціального підприємництва можна виокремити:

- недофінансування державою основних напрямів соціальної політики;
- часткова комерціалізація через поєднання підприємництва, бізнесу та соціальної сфери;

- зміна ціннісних орієнтирів представників «Homo economicus».

Якщо для країни соціальне підприємництво є новим явищем, яке лише формується, то проблематика соціального підприємництва за кордоном досліджується тривалий час і пов'язана не лише з розвитком економічних теорій, але й філософією, соціологією останніх 50 років [3].

Окрім поширеного меценатства, в різних країнах світу з'явилися суб'єкти з новими соціальними ініціативами, з бізнесовим корінням – фонд інвестування Western NIS Enterprise Fund, Фонд Монстанто, Міжнародний благодійний фонд Добробут громадян (Heifer International) тощо. Соціальне підприємництво стало вже не спонтанним проявом соціальної активності, а цілеспрямованою діяльністю бізнесу та підприємців на постійній основі з доповнення та нівелювання мінусів соціальної роботи держави. А отже, маємо докорінну зміну традиційної економічної логіки та цінностей, привнесення до їх складу елемента жертвовності та моральності, фінансову підтримку соціальності та суспільності вже після сплати усіх обов'язкових платежів державі як гаранта виконання соціального замовлення суспільства.

Дослідження багатьох вчених визнають постійну трансформацію мотивації та філософії підприємців традиційної моделі «Homo economicus» та соціальності як такої. Формування соціально орієнтованих суб'єктів є еволюційним процесом та пов'язане з трансформацією базової економічної раціональності, поєднання з моральністю, новою етикою економічного та соціального буття людини, паритету з державою в соціальній сфері (рис. 2).

Рис. 2. Формування поведінки суб'єктів підприємництва, зокрема в оподаткуванні та соціальній сфері

Проблеми моральності та жертвовності в економічних відносинах загострювалися в різні часи, зокрема і за часів Просвітництва, на основі ідей якого А.Сміт у праці «Теорія моральних почуттів» порушував проблематику складності та реальної можливості переборення людського егоїзму або власне максимальної економічної раціональності [5].

Традиційна поведінка суб'єктів моделі відображається у нехтуванні суспільним, протидією апріорі сплати податків як тягара та нормам життя, які змінювалися протягом тривалого часу і згодом почали закріплюватися у європейських конституціях. Соціальність – це передусім моральність як норма та елемент системи цінностей, що допомагає вирішувати певні суспільні питання та проблеми, а ось питання суб'єктності стало головною проблемою – церква, окремі представники бізнесу – меценати або держава з фіскальною політикою забезпечення соціальної сфери. За словами А.М. Єрмоленко, «проблема полягає в тім, щоб віднайти механізм подолання конфлікту між моральними принципами та господарським принципом прибутку, не демонтуючи відмінність між цими двома сферами» [1, с. 184].

Політекономія початку ХХ століття через концепцію суспільного договору Дж.Б'юкенена та інституційний напрям в цілому дали поштовх розвитку ідей консенсусу та максимальної координації в суспільстві, погодження та визнання економічними суб'єктами норм та стандартів економічного буття суспільства – прожитковий мінімум, мінімальна заробітна плата, 8-ми часовий робочий день, погодинна оплата праці, сплата соціальних внесків. Через кейнсіанські ідеї держава взяла на себе соціальний тягар, замінивши церкву, через гарантування окремих норм в обмін на сплату обов'язкових податкових і неподаткових платежів, апріорність яких не викликала сумніву.

Тобто, середина ХХ століття – це поступова зміна традиційної моделі, а за словами Петер Вайзе, поява нової моделі поведінки «Homo sociologicus», в якій поряд з підприємницькою свободою

передбачається вже координація власних дій та кроків з нормами та стандартами навколишнього середовища, тобто податки стають обов'язковою моральною суспільною нормою, а держава як гарант соціальних благ створює по налагодженню податкової довіри зокрема через максимально можливе прозоре витрачання накопичених фінансових ресурсів [4, с. 115]. Ульріх теж визначає важливість класичної економічної свободи в діях, а саме важливість часткової зміни економічної раціональності та врахування моральності в діях та поведінці [6, с. 2].

Натомість нова модель поведінки «Homo socioeconomicus» – це вже не пасивна людина, яка погоджується та сприймає світ, а особистість, яку слухають та враховують думку в різний спосіб, це «людина – дія», яка здійснює власну активну діяльність як для забезпечення індивідуальних потреб, так і потреб суспільства. Головна роль держави – це підтримка формальних та неформальних інституцій шляхом формування довіри та впевненості, що за такими правилами співіснують усі господарюючі суб'єкти та суспільство.

Отже, формування поведінки національної моделі «Homo economicus», поява соціального підприємництва відбулося в час швидкої зміни економічних, соціальних, морально-етичних ідей під впливом:

- традиційного протистояння бізнесу з соціальністю;
- низької податкової довіри до держави та сплати податків;
- низької довіри серед представників самої моделі «Homo economicus», рейдерства, а ухилення від сплати є конкурентною перевагою.

Фактично відбувається одночасна поява як нових підприємців, так і перехід суб'єктів підприємництва та бізнесу до нових моделей поведінки:

- до «Homo economicus»;
- від «Homo economicus» до «Homo sociologicus»;
- від «Homo sociologicus» до «Homo socioeconomicus»;
- від «Homo socioeconomicus» далі.

Розгляд соціального підприємництва та «Homo economicus» в податковому аспекті допомагає розкривати природу даних суспільних та водночас економічного явища, зокрема саме через суб'єктність, поділ підприємців на дві великі групи, з різною поведінкою, мотивацію та обсягами надання соціальних благ:

1. Традиційні платники податків (загальна система або спрощена), які зареєстровані офіційно:
  - комерційні суб'єкти підприємницької діяльності, але соціально орієнтовані на власний розсуд (працівники-інваліди, безхатьки тощо);
  - підприємства, що використовують найманих працівників з вадами здоров'я, безробітні та ін.;
  - підприємства, які користуюся податковими пільгами, адже у складі персоналу є інваліди і люди з обмеженими можливостями;
  - підприємства, які частину прибутку після оподаткування спрямовують на суспільні та індивідуальні проєкти, прохання в межах власної діяльності, застосування податкових пільг;
2. Неприбуткові організації, які офіційно мають такий статус та не сплачують окремі або усі податки та збори:
  - благодійні організації з пожертв суспільства;
  - благодійні організації з пожертв церкви;
  - благодійні організації, засновані заможними родинами;
  - волонтерські організації;
  - неприбуткові організації, фонди, які спрямовані на фінансування новаторства екологічного, соціального, освітянського характеру.

Така кількість потенційних суб'єктів соціального підприємництва демонструє складність формування, різноманіття форм та одночасне перекладання права надання соціальних благ на недержавні інституції. Зростання кількості неприбуткових організацій та комерційних підприємств свідчить про перехід як до моделі «Homo sociologicus», так і «Homo socioeconomicus».

Криза моральності ускладнює швидкий перехід між моделями, а егоїзм та спокуса зміни паритету між вигодою та соціальним благом часто-густо спричиняє прояв саме економічної раціональності. Так кризові явища, пов'язані з поширенням вірусу початку 2020 року, демонструють все ж переважання представників самої моделі «Homo economicus» – продаж масок захисту з величезною рентабельністю, різке та неприродне підвищення вартості квитків на авіап перевезення при максимальному падінні цін на нафту та газ, ціни на продукти тощо. Натомість соціальне підприємництво країн першої тридцятки в період боротьби з вірусом свідчить про значну кількість суб'єктів активної моделі «Homo socioeconomicus».

Окрім повільної трансформації національної моделі «Номо есономікус» поширилися і податкові правопорушення вже серед неприбуткових організацій, а соціальне підприємництво стає елементом протизаконних схем та елементом тіньової економіки, максимальний внутрішній економічний егоїзм маскується показовою моральністю в каналах передачі інформації.

Так, за даними служби фінансового моніторингу, найбільш розповсюдженими ознаками ризику використання неприбуткових організацій у сфері податків є [2]:

- введення в оману, створення фіктивних НПО;
- подрібнення фінансових операцій, здійснених за участю НПО;
- проведення фінансових операцій за участю НПО без належного пояснення суті таких операцій;
- переказ коштів НПО на користь юридичних осіб, діяльність яких немає спільних інтересів;
- придбання товарів подвійного призначення;
- проведення НПО діяльності на територіях, які є прилеглими до проведення військових дій;
- переказ коштів на користь осіб, пов'язаних з НПО;
- витрачання коштів НПО без формування відповідної звітності про їх використання;
- для відкриття банківських рахунків НПО використовуються треті особи, які діють за дорученням;
- витрати НПО не відповідають задекларованим напрямам діяльності;
- причетність осіб, які пов'язані із вчиненням злочинів, до діяльності НПО;
- фіктивна діяльність НПО.

Варто зауважити, що ризики виникають і в інших країнах світу, про що звітує FATF (група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей), однак за кордоном у більшості випадків ризикованість неприбуткових організацій пов'язана з можливістю фінансування тероризму, натомість в Україні – це ще одна схема ухилення від сплати податків.

Висновки та пропозиції. Соціалізація ринкової сфери в ХХ столітті призвела до переорієнтування суб'єктів господарювання виключно від ідей отримання прибутку до абсолютно нових, не притаманних для моделі «Номо есономікус». Держава перестала бути тим суб'єктом, який створює умови та безпосередньо забезпечує фінансування суспільних проєктів, що в результаті призвело до зміни традиційної економічної філософії, підвалин економічної раціональності, моральності та трансформації такої моделі, як «Номо есономікус».

Національна модель «Номо есономікус» хоч і почала формуватися ще на початку ХХ століття, найбільш активно розвивається саме з розпадом Радянського Союзу, вже на нових ідеях, ввійшовши при цьому в певний конфлікт з тенденціями соціалізації, поведінки в цілому.

Внаслідок низької податкової довіри, ставлення представників «Номо есономікус» до податків як до ірраціонального та виключно фіскального інструменту, відбулося збільшення тіньового сектору економіки, поширилося ухилення від сплати соціальних внесків та інших податків, зменшення фінансування соціальної сфери на тлі зменшення ролі держави як регулятора соціально-економічних процесів.

Відтак поява соціально підприємництва як явища є об'єктивним з огляду на слабкість сформованих державних інституцій та переважання філософії моделі «Номо есономікус». При цьому економічна криза, військові дії, волонтерство стали драйверами формування одночасно вже трьох моделей економічної поведінки – «Номо есономікус», «Номо социологікус», «Номо соціоекономікус», нової соціально орієнтованої філософії діяльності підприємців та бізнесу, заміни ролі держави як головного суб'єкта підтримки суспільних потреб, появи та розвитку неприбуткових організацій як представника соціального підприємництва.

Встановлення ж нових норм та стандартів поведінки найбільш численної групи представників національної моделі «Номо есономікус» має базуватися насамперед на консенсусі, вмінні комунікації та довірі до держави, соціальних фондів, інших суб'єктів економічної системи, що забезпечить швидкий перехід до «Номо социологікус», «Номо соціоекономікус» як моделей економічної поведінки ХХІ століття. Саме зміна філософії може зменшити кількість проблемних питань функціонування неприбуткових організацій у податковій сфері.

Список використаної літератури:

1. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія : підручник / А.М. Єрмоленко. – К., 1999. – 488 с.
2. Огляд щодо використання неприбуткових організацій в незаконних цілях за 2018 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.nfp.gov.ua/files/DepFinMon/Konsolid_naglyad_nfg/oglad_npo_2018.pdf.
3. Соціальне підприємництво: від ідеї до суспільних змін : посібник / А.А. Свинчук, А.О. Корнецький, М.А. Гончарова та ін. – К. : ТОВ «ВІ ЕН ЕЙ», 2017 –188 с.
4. Weise P. Homo economicus und homo sociologicus: Die Schreckensmänner der Socialwissenschaften / P.Weise // Zeitschrift für Sociologie. – April 1989, Jg. 18, H. 2. – P. 148–161.

5. Smith A. Teorie mravních citů / A.Smith. – Praha : Liberální institut. – 2005. – 460 p.
6. Ulrich P. Republikanischer Liberalismus und Corporate Citizenship / P.Ulrich. – St.Gallen : Institut für Wirtschaftsethik der Universität St.Gallen, 2000. – 22 p.

References:

1. Jermolenko, A.M. (1999), *Komunikatyvna praktychna filosofija*, pidruchnyk, K., 488 p.
2. *Ogljad shhodo vykorystannja neprybutkovyh organizacij v nezakonnyh ciljah za 2018 rik*, [Online], available at: https://www.nfp.gov.ua/files/DepFinMon/Konsolid_naglyad_nfg/oglad_npo_2018.pdf
3. Svynchuk, A.A., Korneč'kyj, A.O., Goncharova, M.A. et al. (2017), *Social'ne pidpryjemnyctvo: vid idei' do suspil'nyh zmin*, posibnyk, TOV «VI EN EJ», K., 188 p.
4. Weise, P. (1989), «Homo economicus und homo sociologicus: Die Schreckensmänner der Socialwissenschaften», *Zeitschrift für Sociologie*, April, Jg. 18, H. 2, P. 148–161.
5. Smith, A. (2005), *Teorie mravních citů*, Liberální institut, Praha, 460 p.
6. Ulrich, P. (2000), *Republikanischer Liberalismus und Corporate Citizenship*, Institut für Wirtschaftsethik der Universität St.Gallen, St.Gallen, 22 p.

Юрківський Олександр Йосипович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри цифрової економіки та міжнародних економічних відносин Державного університету «Житомирська політехніка». <https://orcid.org/0000-0003-0297-2519>.

Наукові інтереси:

- міжнародне оподаткування;
- сучасні економічні теорії.

Yurkivskiy O.Y.**Social entrepreneurship in the period of formation and transformation of the national model "Homo economicus"**

The formation of an effective socially oriented economic system of an individual state has been carried out for a long time and one of the main tools for combining the government and economic entities is taxes and other mandatory payments.

One of the world trends in the sphere of relations between subjects of the economic system is the emergence of socially oriented entrepreneurship, which embodies not only the desire to pay taxes within various models of behavior of economic entities, but also the financing of public needs after paying mandatory payments, the emergence of non-profit organizations.

In Ukraine, there are several models of behavior "Homo economicus", "Homo sociologicus", "Homo socioeconomicus", with a predominance of subjects of the traditional model "Homo economicus". At the same time, there is also an increase in the number of subjects of models, "Homo sociologicus", "Homo socioeconomicus", but also the emergence of new tax offenses by subjects with the status of a social entrepreneur (non-profit organizations).

Keywords: social entrepreneurship; taxes; model "Homo economicus"; "Homo sociologicus"; "Homo socioeconomicus"; tax evasion.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2022.